

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

2-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Nemis tili xorijiy til sifatida darsliklarining sifatini tekshirish haqida	247
S.Z.Yo'ldoshev	
Sport faoliyati yo'nalishi talabalariga valeologiya fanini o'qitishning didaktik imkoniyatlari	251
I.O.Umarov	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida o'quv-jangovar sifatlarni rivojlantirishning ta'lim texnologiyasi	256
Sh.M.Bazarbayeva	
Yettisuv viloyatida o'lat epidemiyasiga qarshi kurash siyosati (1900-1910-yillar).....	264
O.X.Mahamadjonova	
Bolalar folkloriga oid o'n ikki cho'p va lapar o'yinlari tavsifi va ta'rifiga doir	268
G.A.Donisheva	
Tarixiy jihatdan til leksikasining o'rganilish darajasi (Oybekning Navoiy romani misolida)	273
L.A.Xaitov	
Hakim termiziy merosida inson vujudi (borlig'i) va ruhiy uzviyligi, inson o'zligi (nafsi) muammosi.	276
Sh.S.Kodirova	
Teaching English language to geology students	280
S.S.Xo'jiyeva	
Maktab kimyo darslarida innovatsion metodlardan foydalanish	283
F.I.Sharipova	
Developing reading comprehension at future nurses	288
U.B.Usmonova	
Sarlavhalar publitsistik matnning muhim qismi	294
K.X.Авазов	
Региональное и международное сотрудничество в целях обеспечения безопасности, стабильности в Центрально-Азиатском регионе	297
A.N.Qosimov	
Sport vositasida o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash va g'urur-iftixot tuyg'usini shakllantirishning pedagogik zarurati	303
A.T.Nishonov	
OTM talabalarida axborot oqimini tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik jihatlari	310
M.X.Tillavoldiyeva	
Raqamli texnologiyalar va ijtimoiy taraqqiyot o'rtasidagi aloqadorlik muammolari	314
U.D.Xudoyorov	
Voyaga yetmaganlar huquqbuzarligi miqdor va sifat ko'rsatkichlarining xususiyatlari.....	318
S.U.Allayarova	
O'quvchilar lug'at boyligini oshirishning lingvo-pedagogik xususiyatlari.....	325
Ch.T.Qurbonova	
Tabiiy geografiya va geoekologiyada GAT texnologiyalaridan foydalanish.....	329
Z.A.Kendjaeva	
Ilk, jahon dinlari va falsafiy qarashlarda shukronalikka munosabat.....	333
L.S.Sultonova	
Milliy qadriyatlarining innovatsion taraqqiyot talablari asosida rivojlantirish	338
Sh.T.Temirov	
Mir Muhammad Siddiq Hashmat shaxsiy kutubxonasining Buxoro ilmiy-adabiy muhitidagi o'rni.....	341
S.X.Kaxxarov	
Yoshlarda harbiy vatanparvarlik kompetensiyalarini shakllantirishda harbiy madaniyat omili	346
A.R.Jo'rayev	
Minnatdorchilik bildirish nutqiy janri verbal, noverbal va lingvistik atributlarining o'ziga xosligi	351
M.C.Мухамедова	
Роль Музеев Узбекистана в жизни общества (начало XX века).....	356
G.J.Tulenova	
On the issue of implementation of projects on the development and practical	

UO'K: 4S(O'zb).052.U-73

SARLAVHALAR PUBLITSISTIK MATNNING MUHIM QISMI

ЗАГОЛОВКИ – ВАЖНАЯ ЧАСТЬ ЖУРНАЛИСТСКОГО ТЕКСТА

HEADLINES ARE AN IMPORTANT PART OF JOURNALISTIC TEXT

Usmonova Umida Baxtiyorovna

Jizzax davlat pedagogika universiteti Maktabgacha va boshlang'ich ta'limda xorijiy til kafedrasida katta o'qituvchisi.

Annotatsiya

Sarlavha - maqola, yangilik, veb-sahifa yoki reklama tepasida paydo bo'ladigan qisqa va diqqatni tortuvchi sarlavha yoki xulosa. Sarlavhalar asosiy g'oyani yoki keyingi mazmundagi asosiy ma'lumotlarni tezda yetkazish uchun mo'ljallangan, o'quvchi qiziqishini uyg'otadi va ularni o'qishni davom ettirishga undaydi.

Аннотация

Заголовок - это короткий, запоминающийся заголовок или резюме, которое появляется сверху статьи, новости, веб-страницы или рекламного объявления. Заголовки созданы для того, чтобы быстро передать основную идею или ключевую информацию следующего содержания, вызвать интерес читателя и побудить его продолжить чтение.

Abstract

A headline is a short, catchy headline or summary that appears at the top of an article, news story, web page, or advertisement. Headings are designed to quickly convey the main idea or key information in the following content, pique the reader's interest and encourage them to continue reading.

Kalit so'zlar: sarlavha, reklama, matn, asar, ma'no, munosabat, matnning mohiyati, stilistika, nutq.

Ключевые слова: Название, реклама, текст, произведение, смысл, отношение, суть текста, стилистика, дискурс.

Key words: title, advertisement, text, work, meaning, attitude, essence of the text, stylistics, discourse.

KIRISH

Gazetaning hozirgi hayotdagi o'rni va uning zamonaviy jamiyatga ta'siri hamma tomonidan e'tirof etilgan. Bosma ommaviy axborot vositalari yangilik yangiliklarini yetkazishning eng qadimgi eng samarali usullaridan biri bo'lib qolmoqda. Gazeta quyidagi asosiy xususiyatlarga ega: qisqacha yangiliklar, reklama va e'lonlar, tahririyat va sarlavha.

Sarlavha - maqola, yangilik, veb-sahifa yoki reklama tepasida paydo bo'ladigan qisqa va diqqatni tortuvchi sarlavha yoki xulosa. Sarlavhalar asosiy g'oyani yoki keyingi mazmundagi asosiy ma'lumotlarni tezda yetkazish uchun mo'ljallangan, o'quvchi qiziqishini uyg'otadi va ularni o'qishni davom ettirishga undaydi.

Jurnalistikada sarlavhalar ko'pincha yangilik yoki maqolaning asosiy fikrlarini qisqa va qiziqarli tarzda umumlashtirish uchun ishlatiladi. Ular, odatda, diqqatni jalb qilish va o'quvchi e'tiborini jalb qilish uchun qalin shriftda yoziladi.

Reklama va marketingda sarlavhalar tomoshabinlarning qiziqishini jalb qilish va ularni mahsulot yoki xizmat haqida ko'proq bilishga jalb qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Samarali sarlavhalar aniq, jozibali va maqsadli auditoriyaga tegishli bo'lib, ularni kontent bilan shug'ullanishga undaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Sarlavha maqola yoki asardagi dastlabki axbortni o'quvchiga yetkazuvchi muhim vositadir, ana shu xususiyatlarni hisobga olgan holda o'zbek tilshunosligida sarlavhaning matn bilan hamohangligini, turli xil aspektlarini tadqiq etgan I.Toshaliyev, N.Jumanazarov, N.Abdusamatov, M.Parpixojayev, A.Boboyeva, A.Shomaqsudov, I.Toshaliyev, P.Rustamov, B.Yo'ldoshev,

ILMIY AXBOROT

B.Mirzayev, A.Abdusaidovning ilmiy maqolalari, I.Toshaliyevning «Sarlavha stilistikasi» nomli o'quv qo'llanmasi mavjud. A.Abdusaidovning «Gazeta janrlari tili va uslubi» (2001), «Jurnalstning tildan foydalanish mahorati» (2004), «O'zbek tilining ijtimoiy mohiyati» (2008) kabi monografiyalari, «Matbuot tili madaniyati», «Gazeta tilida frazeologizmlar», «Gazeta sarlavhasi», «Gazeta leksik stilistikasi» kabi qo'llanmalari yaratildi [4] V.A.Kukharenkoning so'zlariga ko'ra, sarlavha gazeta maqolasining yuqori qismidagi matn bo'lib, uning ostidagi maqolaning mohiyatini ko'rsatadi.[3]

Galperin sarlavhani gazeta yozishga bog'liq deb biladi. Uning asosiy vazifasi o'quvchiga undan keyingi matn haqida qisqacha ma'lumot berishdir. K.Kotterning ta'kidlashicha, "sarlavhalar qisqa, maksimal darajada ma'lumotga ega va shrift o'lchami yoki turi muhimlik uchun semiotik stendga duch keladi". Sarlavhalar lingvistik xususiyatlar orqali erishadigan ta'sir ularni esda qolarli qiladi.

Van Deyk sarlavha matnning asosiy mavzusini ifodalashni taklif qildi. U butun hisobotni umumlashtiradi.

Sarlavhalar ko'pincha hissiy jihatdan rangli so'zlar va iboralarni o'z ichiga oladi. Kuchli hissiy ta'sir ko'rsatish uchun odatda buzilgan to'plam iboralari va deformatsiyalangan maxsus atamalar qo'llaniladi. Yangilik sarlavhasi mavzu haqida ma'lumot berishdan tashqari, katta bahoni ham o'z ichiga oladi. Sarlavhalar odatda qalin va maqola matniga qaraganda ancha katta hajmda yoziladi. Bosh sahifa sarlavhalari potentsial mijoz tomonidan oson o'qilishi uchun ko'pincha katta harf bilan yoziladi. Qog'ozning boshqa qismlarida sarlavhalar ko'pincha jumla holatida bo'ladi.

Sarlavhalarning xarakteristikalarini minimal bo'sh joy haqida eng qisqacha ma'lumotdir. Galperin sarlavhalarning tipik stilistik naqshlarini eslatib o'tadi.

a. To'liq deklarativ jumlar. masalan "China lifts price of domestic oil products". (Financial Times).

b. So'roq gaplar. e. g. "It the kitchen finished? (The Sun).

c. Nominativ gaplar. Masalan : "Cautious start for bourses" (Financial Times).

d. Elliptik jumlar. Masalan: Child drunk griever banned' (The Sun)

e. Maqola qoldirilgan jumlar. e. g. PM warns against hostility to US'. (Daily Express).

f. Verbal - infinitiv va gerundial bilan iboralar. Masalan: "Keeping it in the family pays off for baker'. (The Times).

g. Bayonot shaklida savollar. masalan 'Health food?' (The Times).

h. Sarlavhalar, shu jumladan to'g'ridan-to'g'ri nutq. e. g. "Blair: I should never have revealed I was quitting'. (Mirror)

NATIJA VA MUHOKAMA

Sarlavhali konventsional odatda hozirgi zamoni qo'llash va "a" va "the" ni, shuningdek, ma'lum bir kontekstda "to be" fe'lining shakllarini o'z ichiga oladi.

–Present Simple ham bir lahzada sodir bo'ladigan harakatlarni tasvirlash uchun ishlatiladi.

Muayyan davrdagi harakatlar uchun biz davomiylikdan foydalanamiz.

Masalan: "United are playing really well now"

The crowd is cheering them on.

Ko'pgina gazetalar o'zlarining birinchi sahifalarida kunning eng katta yangiliklarini keskin tasvirlaydigan juda katta Sarlavhani taqdim etadi. Sarlavha - o'quvchini nashr bilan shug'ullanishga taklif qilish uchun foydalaniladigan eng asosiy matnni tashkil qilish vositasi. Sarlavhalarni uchta qatordan ko'p bo'lmagan holda cheklang. Sarlavha – gazeta maqolasining yuqori qismidagi matn, uning ostidagi maqolaning mohiyatini ko'rsatadi. Sarlavha deb ataladigan sarlavha – banner sarlavhasi. Sarlavha (yangilik yoki maqolaga berilgan sarlavha) gazeta yozishning qaram shaklidir. U katta bir butunning bir qismidir. Sarlavhaning o'ziga xos funksional va lingvistik xususiyatlari uni jurnalstikaning o'ziga xos "janri" sifatida ajratib olish va tahlil qilish uchun yetarli asos yaratadi.

XULOSA

Umuman olganda, sarlavhalar asosiy xabarlarini yetkazish va yozma tarkibning keng doirasiga qiziqish uyg'otish uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi. Ularning publististik matnlarda to'g'ri qo'llanilishi va yuqorida keltirilgan jihatlariga to'g'ri yondoshilishi matn mazmunini ochib berishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Қаранг: Адмони В.Г. Основы теории грамматики. М.;Л., 1964; Алефиренко Н.Ф., Голованева М.А, Озерова Е.Г., Чумак-Жуны И.И. Текст и дискурс. Учебное пособие. Москва. "Флинта". 2013; Арнольд И.В. Семантика, стилистика, интертекстуальность. СПб, СПбГУ, 1999;
2. Қаранг: Фуломов А., Асқарова М. Ҳозирги ўзбек адабий тили. Синтаксис.—Тошкент: Ўқитувчи, 1987
3. <https://dhaiphong.blogspot.com/2014/02/mach-ngam-van-bantrong-truyen-ngan-va.html>
4. https://www.google.com/search?q=Galperin+sarlavha&rlz=1C1GCEA_enUZ1082UZ1084&oq=Galperin+sarlavha&gs_lcrp=EgZjaHJvbWUyBggAEEUYOTIJCAEQIRgKGKABMgkIAhAhGAoYoAEyCQgDECEYChigAdIBCDE1NThqMGo0qAIAAsAIA&sourceid=chrome&ie=UTF-8
5. Karshiboyevich, U. A., & Baxtiyarovna, U. U. (2022). Nutqiy muloqot jarayinida bog'lovchilarning pragmatik xususiyatlari namoyon bo'lishi. *Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali*, 189-193.
6. Maxamadaliyeva, Y.D., & Madaminovna, M. H. . (2022). GNOSEOLOGICAL ASPECTS OF RESEARCH OF ISSUES OF TEACHING SCHOOLCHILDREN TO STATEMENT AND SOLVING PROBLEMS. *Modern Journal of Social Sciences and Humanities*, 4, 35–39. Retrieved from <https://mjssh.academicjournal.io/index.php/mjssh/article/view/65>
7. YD Maxamadaliyeva. USE OF PRESIDENTIAL NAMES IN UZBEK CHILDREN'S TEXTS. *Gospodarka i Innowacje*. 22, 68-70